

قصد باروری پس از طلاق: مطالعه زنان ایرانی در آستانه ازدواج دوم

مهسا سعادت^۱، آرزو باقری^۲

۱- دانشیار آمار زیستی، گروه روش‌های آماری و مدل‌سازی جمعیت، مؤسسه تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران

۲- دانشیار آمار کاربردی، گروه روش‌های آماری و مدل‌سازی جمعیت، مؤسسه تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران

DOI: [10.18502/ijre.v21i4.21230](https://doi.org/10.18502/ijre.v21i4.21230)

چکیده

مقدمه و اهداف: در جوامعی که در آن ازدواج اول و اولین فرزندآوری با تأخیر رخ می‌دهد، طلاق، می‌تواند منجر به کاهش تعداد فرزندان شود. با توجه به کاهش نرخ باروری و افزایش طلاق در سال‌های اخیر در کشور، مطالعه قصد فرزندآوری زنان مطلقه در ازدواج دوم با توجه به نقشی که می‌توانند در باروری داشته باشند، اهمیت دارد. هدف از مطالعه حاضر بررسی عوامل مؤثر بر قصد باروری این زنان می‌باشد.

روش کار: در این مطالعه از اطلاعات ۴۰۱ زن ۴۰ ساله و کمتر در آستانه ازدواج دوم استفاده شد که داده‌های آن از طریق پرسشنامه ساختاریافته در موج اول پیمایش مقطعی ازدواج و طلاق که توسط سازمان ثبت احوال کشور در پاییز ۱۳۹۶ تا پاییز ۱۳۹۷ جمع‌آوری گردید. به منظور مدل‌سازی عوامل مؤثر بر قصد باروری زنان براساس متغیرهای پیش‌بین منتخب، از رگرسیون لجیت رتبه‌ای و نرم‌افزار SPSS.26 استفاده شد.

یافته‌ها: براساس نتایج، به ترتیب ۷/۷، ۴۹/۹ و ۴۲/۴ درصد زنان، قصد بی‌فرزندی، تک فرزندی و دو فرزندی و بیشتر در ازدواج دوم خود داشتند. از میان متغیرهای مورد مطالعه، طبقات استانی محل سکونت، قومیت، سطح درآمد خانواده، وضعیت تصدی مسکن، وضعیت فرزندآوری زوجین در ازدواج اول، تعداد فرزندان زن از ازدواج اول و سن بر قصد باروری زنان در ازدواج دوم تأثیر معنی‌دار داشتند ($p < 0.05$).

نتیجه‌گیری: با توجه به ظرفیت بالقوه فرزندآوری زنان مطلقه در سنین باروری که تمایل به ازدواج مجدد دارند، برنامه‌ریزان و سیاستگذاران در حوزه جمعیت، می‌توانند با فراهم آوردن بسترهای فرهنگی، اجتماعی و رفع موانع قانونی، امکان ازدواج مجدد را برای این زنان تسهیل نمایند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت

۱۴۰۴/۰۵/۲۹

تاریخ پذیرش

۱۴۰۴/۱۱/۱۹

نویسنده رابط

آرزو باقری

ایمیل نویسنده رابط

arezoo.bagheri@nipr.ac.ir

نشانی نویسنده رابط

تهران، خیابان شهید بهشتی، خیابان

پاکستان، خیابان دوم، پلاک ۵، موسسه

تحقیقات جمعیت کشور

واژگان کلیدی: قصد باروری، طلاق،

ازدواج دوم، زنان

مقدمه

امروزه فرزندآوری و حفظ نرخ باروری کل^۱ (TFR) در سطح جایگزینی (۲/۱) فرزند به ازای هر زن در ایران) برای توسعه پایدار در کشورها ضروری است؛ زیرا بر ترکیب و ساختار جمعیت تأثیر می‌گذارد و مانع سالخوردگی جمعیت و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و ژئوپلیتیکی مرتبط با آن می‌گردد (۱، ۲). در ایران با کاهش نرخ باروری به ۱/۷۴ در سال ۱۴۰۰ (۳)، باروری پایین یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیشروی سیاستگذاران

و برنامه‌ریزان در کشور و مطالعه دلایل آن، مورد توجه پژوهشگران در حوزه‌های مختلف از جمله علوم پزشکی، بهداشتی و اجتماعی قرار گرفته است. بر اساس این مطالعات، باروری تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند وضعیت اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی و تضعیف ارزش‌های سنتی و گرایش به هنجارها و سبک‌های زندگی فردگرایانه کاهش یافته است (۴، ۵). در میان این عوامل، تمایلات و ترجیحات فرزندآوری زوجین عاملی کلیدی در بررسی رفتارهای باروری به شمار می‌رود؛ زیرا می‌تواند روند رشد جمعیت و میزان باروری را تحت تأثیر قرار دهد (۶).

¹ Total Fertility Rate

یکی دیگر از عوامل مهم تأثیرگذار بر فرزندآوری، طلاق است؛ این پدیده علاوه بر آسیب‌ها و مخاطراتی که برای فرد و جامعه به دنبال دارد (۷، ۸)، با توجه به خارج نمودن زنان در سنین باروری از چرخه فرزندآوری، می‌تواند در کاهش باروری نقش به‌سزایی ایفا نماید (۹). مطالعات جمعیت‌شناسی از اوایل دهه ۱۹۷۰ به بررسی رابطه باروری با ناپایداری پیوندهای زناشویی، افزایش نرخ طلاق و ازدواج مجدد پرداخته‌اند (۱۰). لریدون^۱ (۲۰۰۸) بیان کرد که با وجود اهمیت نقش ازدواج اول در تغییرات باروری، بی‌همسری به علت فوت یا طلاق همسر، همباشی^۲ و ازدواج مجدد، تعیین‌کننده‌های دیگر اثرگذار بر باروری هستند که نقش آنها در باروری عمدتاً به بعد از خاتمه رابطه زناشویی مرتبط می‌شود (۱۱). شواهد حاصل از مطالعات زیادی که تاکنون در اروپا و آمریکای شمالی انجام شده، نشان می‌دهد که انحلال پیوند زناشویی در غیاب ازدواج مجدد، با تعداد فرزندان در پایان دوره باروری ارتباط منفی دارد؛ با این حال، ازدواج مجدد در صورتی که در سنین مناسب انجام گیرد، می‌تواند تا حدی کاهش فرزندان را جبران کند (۱۰، ۱۲-۱۵). تامسون^۳ و همکاران (۲۰۱۲) سه دلیل را برای فرزندآوری در ازدواج‌های مجدد شامل اثر وضعیت والدین^۴ (تمایل فرد به داشتن حداقل یک فرزند در زندگی خود)، اثر تعهد^۵ (ناشی از تمایل به داشتن فرزندان مشترک) و اثر خواهر و برادر^۶ (تمایل افراد برای به دنیا آوردن یک خواهر و برادر برای فرزند اول) مطرح کردند (۱۴). در نتیجه در شرایطی که نرخ طلاق رو به افزایش است، رابطه میان طلاق، ازدواج مجدد و پیامدهای باروری به بخش مهمی از تحلیل پویایی‌های جمعیتی و پیش‌بینی روندهای باروری در آینده تبدیل می‌شود (۱۰).

در ایران طی سال‌های اخیر آمار طلاق افزایش یافته است؛ براساس گزارش سازمان ثبت احوال کشور، نرخ خام طلاق زنان از ۴/۳ در هزار نفر در سال ۱۳۹۳ به ۴/۸ در هزار نفر در سال ۱۴۰۳ افزایش یافته و بیشترین سهم طلاق‌ها به گروه‌های سنی ۲۰ تا ۳۵ سال (سن باروری زنان) تعلق دارد (۱۶). با وجود افزایش نرخ طلاق، تمایل زنان مطلقه به ازدواج مجدد به دلیل تأمین نیازهای عاطفی، اقتصادی، امنیتی، جنسی و عوامل فرهنگی و اجتماعی، در خور توجه است (۱۷). آمار سازمان ثبت احوال در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که از مجموع کلیه طلاق‌های ثبت شده در سال ۱۳۹۲، ۵۱/۴ درصد زنان تا سال ۱۳۹۸ برای اولین بار پس از طلاق مجدداً ازدواج کرده‌اند؛ یعنی بیش از نیمی از افرادی که در سال ۱۳۹۲ طلاق گرفته‌اند در سال ۱۳۹۸ دارای همسر هستند (۱۸). بر اساس مطالعات ارائه شده، با توجه به اینکه تعداد زیادی از زنان مطلقه ایرانی در سنین باروری و بدون فرزند هستند، به نظر می‌رسد که در صورت ازدواج مجدد می‌توانند به چرخه فرزندآوری بازگشته و تعداد فرزندان مطلوب خود را به دنیا آورند. بدین منظور هدف از این مطالعه، بررسی عوامل مؤثر بر قصد باروری^۷ زنان مطلقه در آستانه ازدواج دوم بر اساس متغیرهای طبقات استانی، محل سکونت، قومیت، سن، سطح تحصیلی، وضع فعالیت، سطح درآمد خانواده، وضعیت تصدی^۸ (مالکیت) مسکن، فاصله طلاق تا ازدواج دوم، وضعیت فرزندآوری زوجین در ازدواج اول و تعداد فرزندان زن و همسر از ازدواج اول با استفاده از مدل لجیت تجمعی^۹ می‌باشد. این موضوع زمانی اهمیت می‌یابد که با وجود نقشی که ازدواج مجدد می‌تواند به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر باروری ایفا نماید، در مطالعاتی که در سال‌های اخیر در زمینه فرزندآوری در کشور انجام شده، مغفول مانده است. با مطالعه عوامل مؤثر بر قصد

¹ Leridon

² Cohabitation

³ Thomson

⁴ Parental status effect

⁵ Commitment effect

⁶ Sibling effect

⁷ Fertility Intention

⁸ Homeownership

⁹ Cumulative Logit

آوردن امکان مدل‌سازی داده‌ها با توجه به طبقات استانی، استان‌ها براساس TFR در سال ۱۳۹۷ به سه طبقه استان‌ها با باروری پایین ($TFR \leq 1/5$) شامل گیلان، مازندران، البرز، سمنان، باروری متوسط ($1/5 < TFR \leq 2/1$) شامل مرکزی، اصفهان، قزوین، ایلام، کرمانشاه، کردستان، آذربایجان شرقی، فارس، همدان، بوشهر، اردبیل، زنجان، کرمان و لرستان و باروری بالا ($TFR > 2/1$) شامل هرمزگان، سیستان و بلوچستان، خراسان جنوبی، خراسان شمالی، خراسان رضوی، کهگیلویه و بویراحمد، خوزستان، گلستان، چهارمحال و بختیاری، قم، یزد و آذربایجان غربی تقسیم و به صورت یک متغیر پیش‌بین طبقه‌بندی در مدل وارد شد.

در این مقاله با توجه به اینکه قصد باروری زنان به صورت بی‌فرزندی، تک‌فرزندی و دو فرزندگی و بیشتر در نظر گرفته شد، به منظور تحلیل داده‌ها از مدل لجیت تجمعی (مدل بخت‌های متناسب^۲) که متداول‌ترین روش برای مدل‌سازی پاسخ رتبه‌ای است استفاده گردید (۱۹، ۲۰).

یافته‌ها

توصیف داده‌ها

بر اساس نتایج بدست آمده، اکثر زنان (حدود ۵۰ درصد) قصد داشتند تا در ازدواج دوم خود تنها یک فرزند دنیا بیاورند. اکثر آنان، در استان‌ها با میزان باروری زیر (۴۴/۱) درصد) و بالای (۴۴/۶ درصد) سطح جانشینی، مناطق شهری (۸۹/۳ درصد) و خانه‌های استیجاری (۴۷/۹ درصد) و ملکی (۳۰/۴) ساکن بودند. ۵۴/۴ درصد آنان ۳۰-۳۰ سال و ۳۹/۷ درصد ۴۰-۳۰ سال داشتند. قومیت ۴۶/۹ درصد آنان فارس، ۲۰/۹ درصد ترک، ۱۶/۲ درصد کرد و ۵/۲ درصد عرب بودند. به ترتیب ۴۱/۱ و ۳۱/۹ درصد زنان دارای تحصیلات دیپلم و دانشگاهی، ۷۲/۳ درصد غیرشاغل و ۶۱/۶ درصد دارای درآمد خانوادگی متوسط بودند. حدود ۷۲ درصد زنان حداکثر تا ۵ سال از زمان طلاق خود، مجدداً ازدواج کردند. بی‌فرزندگی (۶۲/۸

باروری این زنان می‌توان به سیاستگذاران ایده‌هایی برای برنامه‌ریزی در این حوزه ارائه داد.

روش کار

این مطالعه به تحلیل ثانویه داده‌های پرسشنامه ازدواج زنان در موج اول پیمایش مقطعی ازدواج و طلاق که توسط دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت سازمان ثبت احوال کشور در پاییز ۱۳۹۶ تا پاییز ۱۳۹۷ به صورت ماهانه و از طریق پرسشگری چهره به چهره از زوجین مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره قبل از ازدواج در مراکز استان‌ها (به جز شهر تهران که به دلیل عدم همکاری مراکز از پیمایش حذف شد) بر اساس پرسشنامه محقق‌ساخته (شامل ۵۳ سؤال) اجرا شد، پرداخته است. حجم نمونه طرح با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای متناسب با تعداد ازدواج‌های ثبت شده در مراکز استان‌ها در سال ۱۳۹۵ با ضریب اطمینان ۹۹ درصد، برابر ۹۴۸۵ نفر (شامل ۴۴۲۵ زن و ۵۰۶۰ مرد) برآورد شد که به سوالات پرسشنامه ازدواج (شامل ۵۲ سؤال پاسخ دادند؛ با توجه به هدف این مطالعه که تحلیل قصد باروری زنان مطلقه در آستانه ازدواج دوم بود، از اطلاعات ۴۰۱ زن ۴۰ سال و کمتر در آستانه ازدواج دوم استفاده شد. انتخاب زنان حداکثر ۴۰ ساله به این دلیل بود که اکثر گذارهای خانوادگی و باروری قبل از این سن رخ می‌دهند (۶). قصد باروری این زنان بر اساس متغیرهای طبقات استانی، محل سکونت، قومیت، سن، سطح تحصیلی، وضع فعالیت، سطح درآمد خانواده، وضعیت تصدی مسکن، فاصله طلاق تا ازدواج دوم، وضعیت فرزندآوری زوجین در ازدواج اول و تعداد فرزندان زن و همسر از ازدواج اول با استفاده از مدل لجیت تجمعی^۱ و نرم‌افزار SPSS.26 تحلیل شد. قصد باروری از طریق سؤال «در صورت تمایل به بچه‌دار شدن در این ازدواج، دوست دارید چند فرزند داشته باشید؟»، مورد سنجش قرار گرفت. با توجه به نقش مهم استان‌های محل سکونت زنان در رفتار باروری آنها، و به منظور فراهم

² Proportional odds

¹ Cumulative Logit

می‌نماید ($p=0/014$). اکثر زنان شهری قصد تک فرزندی (۴۹/۴ درصد) و کلیه زنان روستایی قصد تک فرزندی و بیشتر دارند. اکثر زنان فارس (۵۲/۷ درصد) و ترک قصد تک فرزندی (۵۴/۸ درصد) و سایر اقوام، قصد ۲ فرزندی و بیشتر داشتند. تک فرزندی قصد اکثر زنان در سنین کمتر از ۲۰ سال (۵۰ درصد) و ۳۰-۴۰ سال (۵۸/۵ درصد) و ۲ فرزندی و بیشتر قصد اکثر زنان در سنین ۲۰-۳۰ سال بود. نتایج آزمون کای اسکوتر معنی‌داری تفاوت قصد باروری زنان در گروه‌های سنی را تأیید می‌نماید ($p<0/001$). حدود ۵۰ درصد زنان در کلیه سطوح تحصیلی قصد تک فرزندی داشتند. قصد تک فرزندی زنان شاغل (۵۳/۲ درصد) بیش از غیرشاغلین (۴۸/۶ درصد) بود. بیشترین قصد ۲ فرزندی و بیشتر به زنان دارای درآمد خانوادگی کم (۵۶/۶ درصد) اختصاص داشت در حالی که اکثر زنان در سایر گروه‌های درآمدی قصد تک فرزندی داشتند. نتایج آزمون کای اسکوتر معنی‌داری تفاوت قصد باروری زنان در میان سطوح درآمدی خانواده را تأیید می‌نماید ($p=0/024$).

درصد)، تک فرزندی (۲۷/۹ درصد) و دو فرزندی (۹/۲ درصد)، به ترتیب بیشترین تجربه فرزندآوری زنان از ازدواج اول آنها بود؛ این مقادیر برای همسران آنها به ترتیب برابر ۷۶/۸، ۱۴/۷ و ۸/۵ درصد بود. اکثر زوجین در این مطالعه بی‌فرزند (۵۳/۹ درصد)، ۲۲/۹ درصد زنان دارای فرزند و همسران بدون فرزند، ۱۴/۲ درصد هر دو دارای فرزند و ۹/۰ درصد زنان بدون فرزند و همسران دارای فرزند بودند. به ترتیب ۷/۷، ۴۹/۹ و ۴۲/۴ درصد زنان قصد بی‌فرزندی، تک فرزندی و دو فرزندی و بیشتر در ازدواج دوم خود داشتند.

تحلیل قصد فرزندآوری به تفکیک متغیرهای

پیش‌بین مطالعه

جدول ۱، توزیع فراوانی متغیر قصد باروری در ازدواج دوم را به تفکیک متغیرهای پیش‌بین مطالعه نشان می‌دهد؛ همانگونه که انتظار می‌رود، بیشترین قصد بی‌فرزندی و ۲ فرزندی و بیشتر به ترتیب به زنان ساکن در استان‌ها با باروری پایین (۱۷/۸ درصد) و بالای سطح جانشینی (۴۹/۲ درصد) تعلق دارد. نتایج آزمون کای اسکوتر معنی‌داری تفاوت قصد باروری زنان در طبقات استانی را تأیید

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی متغیر قصد باروری در ازدواج دوم به تفکیک متغیرهای پیش‌بین مطالعه

متغیرها	قصد باروری در ازدواج دوم، فراوانی (درصد)			کل	p آزمون پیرسون کای-اسکوتر	
	بی‌فرزند	۱ فرزند	۲ فرزند و بیشتر			
طبقات استانی	$TFR \geq 1/5$	۸ (۱۷/۸)	۲۳ (۵۱/۱)	۱۴ (۳۱/۱)	۴۵ (۱۰۰)	
	$1/5 < TFR \leq 2/1$	۱۲ (۶/۸)	۹۷ (۵۴/۸)	۶۸ (۳۸/۴)	۱۷۷ (۱۰۰)	
	TFR بیشتر از ۲/۱	۱۱ (۶/۱)	۸۰ (۴۴/۷)	۸۸ (۴۹/۲)	۱۷۹ (۱۰۰)	
شهری روستایی	محل سکونت				۰/۱۳۳	
	شهری	۳۱ (۸/۷)	۱۷۷ (۴۹/۴)	۱۵۰ (۴۱/۹)		۳۵۸ (۱۰۰)
روستایی	۰ (۰/۰)	۲۳ (۵۳/۵)	۲۰ (۴۶/۵)	۴۳ (۱۰۰)		
فارس ترک کرد عرب سایر	قومیت				۰/۲۱۴	
	فارس	۱۸ (۹/۶)	۹۹ (۵۲/۷)	۷۱ (۳۷/۸)		۱۸۸ (۱۰۰)
	ترک	۳ (۳/۶)	۴۶ (۵۴/۸)	۳۵ (۴۱/۷)		۸۴ (۱۰۰)
	کرد	۷ (۱۰/۸)	۲۸ (۴۳/۱)	۳۰ (۴۶/۲)		۶۵ (۱۰۰)
	عرب	۰ (۰/۰)	۸ (۳۸/۱)	۱۳ (۶۱/۹)		۲۱ (۱۰۰)
	سایر	۳ (۷/۰)	۱۹ (۴۴/۲)	۲۱ (۴۸/۸)		۴۳ (۱۰۰)
کمتر از ۲۰ سال	سن				۰/۰۰۰**	
	۱ (۴/۰۲)	۱۲ (۵۰/۰)	۱۱ (۴۵/۸)	۲۴ (۱۰۰)		

		۲۱۸ (۱۰۰)	۱۱۴ (۵۲/۳)	۹۵ (۴۳/۶)	۹ (۴/۱)	۲۰-۳۰ سال
		۱۵۹ (۱۰۰)	۴۵ (۲۸/۳)	۹۳ (۵۸/۵)	۲۱ (۱۳/۲)	۳۰-۴۰ سال
سطح تحصیلی						
		۱۰۸ (۱۰۰)	۴۵ (۴۱/۷)	۵۶ (۵۱/۹)	۷ (۶/۵)	زیر دیپلم
۰/۵۱۴		۱۶۵ (۱۰۰)	۶۶ (۴۰/۰)	۸۲ (۴۹/۷)	۱۷ (۱۰/۳)	دیپلم
		۱۲۸ (۱۰۰)	۵۹ (۴۶/۱)	۶۲ (۴۸/۴)	۷ (۵/۵)	دانشگاهی
وضع فعالیت						
		۱۱۱ (۱۰۰)	۴۱ (۳۶/۹)	۵۹ (۵۳/۲)	۱۱ (۹/۹)	شاغل
۰/۳۰۹		۲۹۰ (۱۰۰)	۱۲۹ (۴۴/۵)	۱۴۱ (۴۸/۶)	۲۰ (۶/۹)	غیر شاغل
سطح درآمد خانواده						
		۹۹ (۱۰۰)	۵۶ (۵۶/۶)	۳۷ (۳۷/۴)	۶ (۶/۱)	کم
۰/۰۲۴*		۲۴۷ (۱۰۰)	۹۳ (۳۷/۷)	۱۳۵ (۵۴/۷)	۱۹ (۷/۷)	متوسط
		۴۶ (۱۰۰)	۲۰ (۴۳/۵)	۲۱ (۴۵/۷)	۵ (۱۰/۹)	زیاد
وضعیت تصدی مسکن						
		۱۲۲ (۱۰۰)	۳۹ (۳۲/۰)	۷۱ (۵۸/۲)	۱۲ (۹/۸)	ملکی
۰/۰۲۴*		۱۹۲ (۱۰۰)	۹۵ (۴۹/۵)	۸۲ (۴۲/۷)	۱۵ (۷/۸)	استیجاری
		۸۷ (۱۰۰)	۳۶ (۴۱/۴)	۴۷ (۵۴/۰)	۴ (۴/۶)	سایر (پدری یا رایگان)
فاصله طلاق تا ازدواج دوم						
		۱۳۰ (۱۰۰)	۵۷ (۴۳/۸)	۶۴ (۴۹/۲)	۹ (۶/۹)	کمتر از ۲ سال
۰/۶۲۲		۱۳۶ (۱۰۰)***	۶۰ (۴۴/۱)	۶۹ (۵۰/۷)	۷ (۵/۱)	۲-۵ سال
		۱۰۴ (۱۰۰)	۴۴ (۴۲/۳)	۴۹ (۴۷/۱)	۱۱ (۱۰/۶)	بیشتر از ۵ سال
وضعیت فرزندآوری زوجین در ازدواج اول						
		۲۱۶ (۱۰۰)	۱۱۱ (۵۱/۴)	۹۹ (۴۵/۸)	۶ (۲/۸)	هیچ یک از زوجین فرزند ندارند
۰/۰۰۰**		۹۲ (۱۰۰)	۳۵ (۳۸/۰)	۴۹ (۵۳/۳)	۸ (۸/۷)	زن فرزند دارد - مرد فرزند ندارد
		۳۶ (۱۰۰)	۱۱ (۳۰/۶)	۲۳ (۶۳/۹)	۲ (۵/۶)	زن فرزند ندارد - مرد فرزند دارد
		۵۷ (۱۰۰)	۱۳ (۲۲/۸)	۲۹ (۵۰/۹)	۱۵ (۲۶/۳)	هر دو زوج فرزند دارند
تعداد فرزندان زن از ازدواج اول						
		۲۵۲ (۱۰۰)	۱۲۲ (۴۸/۴)	۱۲۲ (۴۸/۴)	۸ (۳/۲)	بی فرزند
۰/۰۰۰**		۱۱۲ (۱۰۰)	۳۹ (۳۴/۸)	۶۰ (۵۳/۶)	۱۳ (۱۱/۶)	۱ فرزند
		۳۷ (۱۰۰)***	۹ (۲۴/۳)	۱۸ (۴۸/۶)	۱۰ (۲۷/۰)	۲ فرزند و بیشتر
تعداد فرزندان همسر زن از ازدواج اول						
		۳۰۸ (۱۰۰)	۱۴۶ (۴۷/۴)	۱۴۸ (۴۸/۱)	۱۴ (۴/۵)	بی فرزند
۰/۰۰۰**		۵۹ (۱۰۰)***	۱۴ (۲۳/۷)	۳۸ (۶۴/۴)	۷ (۱۱/۹)	۱ فرزند
		۳۴ (۱۰۰)	۱۰ (۲۹/۴)	۱۴ (۴۱/۲)	۱۰ (۲۹/۴)	۲ فرزند و بیشتر
			۱۷۰ (۴۲/۴)	۲۰۰ (۴۹/۹)	۳۱ (۷/۷)	کل

* معنی دار در سطح ۵ درصد، ** معنی دار در سطح ۱ درصد، *** اختلاف در سرجمع‌ها به دلیل گرد شدن می‌باشد.

قصد ۲ فرزند و بیشتر در میان زنان مستأجر (حدود ۵۰ درصد) بیش از سایر زنان بود نتایج آزمون کای اسکوئر معنی داری تفاوت قصد باروری زنان در میان نوع تصدی مسکن را تأیید می‌نماید ($p=0/024$). حدود ۹۵ درصد از زنانی که ۲-۵ سال میان طلاق تا ازدواج دوم آنها فاصله بوده است، قصد ۱ فرزند و بیشتر دارند. قصد ۲ فرزند و بیشتر در میان زوجینی که هیچ یک از آنها از ازدواج اول خود فرزند ندارند (۵۱/۴ درصد)، بیشتر است. زمانی که

زوجین در ازدواج اول و تعداد فرزندان زن از ازدواج اول بر روی قصد باروری زنان در ازدواج دوم تأثیر معنی‌دار داشتند ($p < 0/05$).

در مدل برازش یافته، براساس ستون نسبت بخت $(\exp(\beta_k))$ ، می‌توان نتیجه گرفت که زنان ساکن در مناطق با باروری پایین و متوسط به ترتیب $0/293$ ، $0/506$ برابر زنان ساکن در مناطق با باروری بالا کمتر محتمل است که تعداد فرزندان بیشتری را تجربه کنند. با توجه به ستون نسبت بخت برای متغیر قومیت، بخت ۱ و ۲ فرزندی و بیشتر زنان کرد و عرب به ترتیب $2/021$ و $3/503$ برابر زنان فارس می‌باشد. با افزایش سن زنان تمایل آنها به فرزندآوری بیشتر، $0/927$ برابر کاهش می‌یابد. بخت ۱ و ۲ فرزندی و بیشتر زنانی که درآمد خانواده آنها کم است و ساکن در مسکن استیجاری هستند به ترتیب $2/081$ و $2/423$ برابر زنان با درآمد خانوادگی متوسط و ساکن در مسکن رایگان یا پدری می‌باشد. زنانی که از ازدواج اول خود دارای فرزند اما همسرانشان بی‌فرزند می‌باشند؛ $2/285$ برابر زنانی که هر دو زوج از ازدواج اول خود دارای فرزند می‌باشند تمایل به فرزندآوری بیشتر دارند؛ با این حال، با افزایش تعداد فرزندان زنان از ازدواج اول، تمایل آنها به فرزندآوری بیشتر کاهش می‌یابد ($\exp(\beta_k) = 0/311$).

حداقل یکی از زوجین از ازدواج قبلی خود فرزند دارند، قصد اکثر زنان تک فرزندی است و قصد بی‌فرزندی در میان زوجینی که هر دوی آنها از ازدواج اول خود فرزند دارند $26/3$ درصد، بیشتر است. نتایج آزمون کای اسکوئر معنی‌داری تفاوت قصد باروری زنان را در میان وضعیت فرزندآوری زوجین در ازدواج اول تأیید می‌نماید ($p < 0/001$).

نتایج برازش مدل لجیت تجمعی قصد باروری زنان در ازدواج دوم

به منظور بررسی برازش کلی (فرض صفر بودن کلیه ضرایب رگرسیونی) و نیکویی برازش مدل لجیت تجمعی قصد باروری زنان در ازدواج دوم روی متغیرهای پیش‌بین مطالعه به ترتیب از آزمون‌های نسبت درست‌نمایی ($p < 0/001$) و پیرسون ($p = 0/456$) استفاده شد که براساس آنها برازش مدل بر روی داده‌ها مورد تأیید قرار گرفت. همچنین به منظور بررسی فرض متناسب بودن بخت‌ها (موازی بودن خطوط) از آزمون برنت^۱ استفاده شد که براساس آن ($p = 0/071$) این فرض نیز مورد تأیید قرار گرفت. جدول ۲، نتایج حاصل از برازش این مدل را نشان می‌دهد؛ بر اساس نتایج این جدول از میان متغیرهای پیش‌بین مورد بررسی، طبقات استانی، قومیت، سن، سطح درآمد خانواده، وضعیت تصدی مسکن، وضعیت فرزندآوری

¹ Brant test

جدول شماره ۲- مقادیر برازش یافته مدل لجیت تجمعی قصد باروری زنان در ازدواج دوم روی متغیرهای پیش‌بین مطالعه

فاصله اطمینان ۹۵ درصد $\exp(\beta_k)$		p آزمون والد	نسبت بخت $\exp(\beta_k)$	متغیرها
حد بالا	حد پایین			
۰/۱۳۵	۰/۶۳۵	۰/۰۰۲**	۰/۲۹۳	TFR کمتر از ۱/۵
۰/۲۹۶	۰/۸۶۶	۰/۰۱۳*	۰/۵۰۶	طبقات استانی TFR < ۱/۵ TFR بیشتر از ۲/۱ (مرجع)
۰/۳۲۱	۱/۴۲۶	۰/۳۰۴	۰/۶۷۶	شهری روستایی (مرجع)
۰/۸۱۹	۲/۷۵۰	۰/۱۸۹	۱/۵۰۱	ترک
۱/۰۱۴	۴/۰۲۷	۰/۰۴۶*	۲/۰۲۱	کرد
۱/۲۱۶	۱۰/۰۹۲	۰/۰۲۰*	۳/۵۰۳	قومیت عرب
۰/۸۳۹	۴/۲۴۰	۰/۱۲۵	۱/۸۸۶	سایر فارس (مرجع)
۰/۴۶۶	۱/۴۲۶	۰/۴۷۴	۰/۸۱۵	زیر دیپلم
۰/۰۹۸	۳/۲۳۷	۰/۰۵۱	۱/۸۰۱	سطح تحصیلی دانشگاهی دیپلم (مرجع)
۰/۴۸۲	۱/۴۲۴	۰/۴۹۶	۰/۸۲۹	شاغل غیر شاغل (مرجع)
۱/۱۹۷	۳/۶۱۸	۰/۰۰۹**	۲/۰۸۱	کم
۰/۵۸۳	۲/۲۷۷	۰/۶۸۵	۱/۱۵۲	سطح درآمد زیاد متوسط (مرجع)
۰/۶۳۶	۲/۳۴۷	۰/۵۴۷	۱/۲۲۲	ملکی
۱/۳۲۷	۴/۴۲۲	۰/۰۰۴**	۲/۴۲۳	وضعیت تصدی مسکن استیجاری پدري و رایگان (مرجع)
۰/۲۳۱	۲/۹۰۴	۰/۷۵۶	۰/۸۱۸	هیچ یک از زوجین فرزند ندارند
۱/۰۶۵	۴/۹۰۳	۰/۰۳۴*	۲/۲۸۵	وضعیت فرزندآوری زن فرزند دارد - مرد فرزند ندارد
۰/۱۴۳	۲/۳۳۱	۰/۴۴۰	۰/۵۷۷	زوجین در ازدواج اول زن فرزند ندارد - مرد فرزند دارد هر دو زوج فرزند دارند (مرجع)
۰/۸۸۱	۰/۹۷۵	۰/۰۰۳**	۰/۹۲۷	سن
۰/۹۹۵	۱/۰۰۵	۰/۹۸۷	۱/۰۰۰	فاصله طلاق تا ازدواج دوم
۰/۱۲۴	۰/۷۸۳	۰/۰۱۳*	۰/۳۱۱	تعداد فرزندان زن از ازدواج اول

* معنی‌دار در سطح ۵ درصد، ** معنی‌دار در سطح ۱ درصد

بحث

هدف ارزیابی عوامل مؤثر بر قصد باروری زنان مطلقه در آستانه ازدواج دوم انجام گرفت. لازم به ذکر است با توجه به اینکه تاکنون مطالعه‌ای در این زمینه در کشور (براساس بررسی‌های نویسندگان مقاله) انجام نگرفته است، تنها امکان مقایسه نتایج مطالعه حاضر با پژوهش‌های مرتبط با قصد باروری در ازدواج اول زنان در ایران میسر بود.

نتایج نشان داد که به ترتیب ۴۹/۹ و ۴۲/۴ درصد زنان قصد دارند که در ازدواج دوم خود یک فرزند و دو فرزند به دنیا بیاورند. قصد و ایده‌آل باروری در میان زنان در ازدواج

در سال‌های اخیر، نیت و ایده‌آل‌های باروری، به عنوان بخشی از فرایند تصمیم‌گیری باروری، برای پیش‌بینی تغییرات پیشروی فرزندآوری اهمیت یافته‌اند. از سوی دیگر، با توجه به افزایش نرخ طلاق و توجه به این نکته که اکثر زنان مطلقه در کشور در سنین باروری قرار دارند و میزان ازدواج مجدد در میان آنها بالا است (۱۷، ۱۸)، مطالعه قصد باروری آنها به منظور تدوین و بازنگری سیاست‌های افزایش جمعیت ضروری است. این مطالعه با

اول در مطالعات مختلف در کشور مورد توجه قرار گرفته است؛ نتایج مطالعه رازقی نصرآباد و عباسی‌شواری (۲۰۲۰)، نشان داد که میزان بی‌فرزندگی (۰/۸۳ درصد)، تک‌فرزندگی (۱۵/۹۹ درصد)، دو‌فرزندگی (۵۶/۰۹ درصد) و سه‌فرزندگی و بیشتر (۲۲/۲۶ درصد) می‌باشد (۲۱). براساس مطالعه بگی (۱۴۰۰)، به ترتیب ۲/۱ و ۱۶/۹ درصد زوجین در آستانه ازدواج اول قصد بی‌فرزندگی و تک‌فرزندگی داشتند (۶). یافته‌های مطالعه قربانی و آقاسی (۱۴۰۴) نشان داد که حدود نیمی از جوانان قصد دو‌فرزندگی و ۲۸/۸ درصد آنان قصد تک‌فرزندگی داشتند (۲۲).

بر اساس نتایج این مطالعه، زنان ساکن در طبقات استانی با باروری پایین و متوسط، قصد فرزندآوری کمتری نسبت به زنان ساکن در طبقه استانی با باروری بالا در ازدواج دوم خود داشتند. قربانی و آقاسی (۱۴۰۴) با تحلیل ایده‌آل فرزندآوری جوانان ۱۸ تا ۳۴ ساله ۱۳ استان کشور در سال ۱۳۹۸، نشان دادند که میانگین تعداد ایده‌آل فرزندان به ترتیب در استان‌های کرمان با ۲/۶۶ فرزند، سیستان و بلوچستان با ۲/۴۷ فرزند و استان‌های لرستان و قم هر دو با ۲/۳۳ فرزند بیشترین و استان آذربایجان شرقی با ۱/۷۱ فرزند، کمترین مقدار را دارند (۲۲). مطالعه صادقی و اسمعیلی (۱۳۹۹)، نشان داد که تفاوت‌های استانی باروری ناشی از درجه توسعه‌یافتگی آنها می‌باشد، به نحوی که هر چه میزان توسعه‌یافتگی استانی بالاتر باشد میزان باروری آن پایین‌تر است (۲۳).

بر اساس نتایج مطالعه حاضر اکثر زنان فارس (۵۲/۷ درصد) و ترک قصد تک‌فرزندگی (۵۴/۸ درصد) و سایر اقوام قصد ۲ فرزندگی و بیشتر داشتند، همچنین تمایل به فرزندآوری بیشتر، در میان زنان کرد و عرب بیش از دو برابر زنان فارس بود. تفاوت در ایده‌آل‌های باروری در میان اقوام مختلف ایرانی طی سال‌های اخیر در مطالعات بسیاری در نظر گرفته شده است؛ نتایج مطالعه صادقی و همکاران (۱۴۰۳) نشان داد که بیشترین میانگین بعد خانواده ایده‌آل به ترتیب متعلق به زنان بلوچ (۴/۲۶) و

عرب (۳/۳۶) و کمترین آن به زنان گیلکی و مازندرانی (۲/۳۱) و ترک (۲/۶۷) تعلق داشت (۲۴). قربانی و آقاسی (۱۴۰۴)، به تفاوت معنی‌دار در ایده‌آل‌های فرزندآوری جوانان فارس با ترک و بلوچ اشاره کردند (۲۲). بگی (۱۴۰۰)، نشان داد که تمایلات فرزندآوری بر حسب قومیت متفاوت است؛ بلوچ‌ها به ترتیب کمترین و بیشترین تمایل به بی‌فرزندگی و سه‌فرزندگی و بیشتر را داشتند، ترک‌ها و شمالی‌ها به ترتیب بیشتر از سایر اقوام خواستار دو‌فرزندگی و تک‌فرزندگی بودند و زنان عرب در کنار زنان بلوچ کمترین تمایل به بی‌فرزندگی را داشتند (۶). صادقی و فراش (۱۳۹۸)، نشان دادند که ارزش داشتن سه فرزند و بیشتر در میان زنان کرد بیشتر از زنان ترک بود (۲۵). تأثیر نژاد و قومیت بر روی باروری در سایر کشورها نیز مورد بررسی قرار گرفته است؛ مطالعه یانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در قزاقستان نشان داد که تنوع و سهم اقلیت، نقش مهمی در تفاوت باروری دارد (۲۶). جین^۲ و همکاران (۲۰۲۳)، پویایی گذار باروری در میان گروه‌های قومی را در چین بررسی کردند که بر اساس آن میزان باروری کل در میان برخی از اقوام به شدت کاهش یافته بود (۲۷). مطالعه زانگ^۳ و همکاران (۲۰۲۲) در امریکا نشان داد که باروری در میان زنان سیاه‌پوست و اسپانیایی با تحصیلات کمتر بالاتر است (۲۸). آکونور و باینی^۴ (۲۰۲۱) نشان دادند که قومیت مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده تمایلات باروری در میان زنان غنایی است (۲۹).

در مطالعه حاضر با توجه به اطلاعات موجود، وضع فعالیت زنان، وضعیت تصدی مسکن و سطح درآمد خانواده به عنوان عوامل اقتصادی مؤثر بر قصد باروری زنان در آستانه ازدواج دوم مورد مطالعه قرار گرفت که بر اساس نتایج، دو متغیر وضعیت تصدی مسکن و سطح درآمد خانواده بر قصد باروری این زنان تأثیر معنی‌دار داشت. بر اساس نتایج، زنان ساکن در مسکن ملکی بیشترین میزان تمایل

¹ Yang

² Jin

³ Zang

⁴ Akonor & Biney

(۹). داده‌ها نشان داد که قصد باروری زنان برای ۲ - فرزندی و بیشتر زمانی که آنها از ازدواج اول خود دارای فرزند و همسرانشان بدون فرزند هستند بیشتر (۳۸ درصد) از زمانی است که آنها در ازدواج اول خود بدون فرزند و همسرانشان دارای فرزند (۳۰/۶) می‌باشند. زمانی که از ازدواج اول خود دارای فرزند، اما همسرانشان بی‌فرزند بودند، حدود ۲ برابر زمانی که هر دو زوج از ازدواج اول خود فرزند داشتند، تمایل به فرزندآوری بیشتر را اظهار نمودند؛ با این حال با افزایش تعداد فرزندان زنان از ازدواج اول تمایل آنها به فرزندآوری بیشتر کاهش یافت. این نتیجه در بسیاری از مطالعات که در کشورهای مختلف انجام گرفته صدق می‌نماید (۹، ۱۰، ۱۴، ۳۳-۳۵).

بر اساس نتایج مطالعه حاضر، با افزایش سن زنان تمایل آنها به فرزندآوری بیشتر در ازدواج دوم، کاهش می‌یابد. کاهش تمایل به فرزندآوری با افزایش سن در ازدواج اول در مطالعات مختلف در کشور بیان شده است (۲۱، ۲۵، ۳۶، ۳۷). در میان عوامل مختلفی که می‌توانند بر تصمیم به بارداری تأثیر بگذارند، محدودیت‌های بیولوژیکی یکی از مهم‌ترین عوامل است؛ باروری با افزایش سن کاهش می‌یابد و ممکن است فرصت «جبران عقب‌ماندگی»^۴ قبل از اینکه زنان، فرصتی برای تحقق اهداف باروری خود داشته باشند، بسته شود. بنابراین، سن زنان در زمان ازدواج مجدد، یک عامل تعیین‌کننده کلیدی در باروری در ازدواج دوم است (۳۳). ازدواج‌های دوم در سنین بالاتر و پس از یک دوره احتمالی تجرد شکل می‌گیرند و دوره باروری باقیمانده کوتاه می‌گردد. ازدواج مجدد در سنین بالاتر شامل «داشتن زمان کمتر قبل از رسیدن به محدودیت‌های بیولوژیکی باروری» است. این محدودیت زمانی می‌تواند منجر به تسریع باروری در ازدواج‌های دوم گردد (۱۳).

در این مطالعه تلاش شد با توجه به اطلاعات موجود در پرسشنامه پیمایش ملی ازدواج، عوامل مؤثر بر قصد فرزندآوری زنان در آستانه ازدواج دوم بررسی گردد. یکی

به بی‌فرزندی و تک‌فرزندی (۶۸ درصد) و زنان مستأجر نسبت به زنان ساکن در خانه پدری و رایگان قصد فرزندآوری بیشتری در ازدواج دوم خود را داشتند. جئون^۱ و همکاران (۲۰۲۱) که عوامل مؤثر بر نیت باروری زوجین تازه ازدواج کرده در کره جنوبی را بررسی کردند، نشان دادند که قصد باروری در خانوارهای مستأجر بیشتر از خانوارهای دارای مسکن ملکی است (۳۰). دو و دونگ^۲ (۲۰۲۳) نشان دادند که مالکین مسکن‌های خصوصی باروری بالاتری نسبت به مالکین مسکن که از طریق دولت حمایت شدند، دارند؛ به علاوه، اجاره‌نشینان باروری بالاتری نسبت به خانواده‌های صاحب مسکن دارند (۳۱).

بر اساس نتایج مطالعه حاضر، بیشترین میزان بی‌فرزندی و تک‌فرزندی به ترتیب متعلق به زنان ساکن در خانواده با درآمد متوسط (۶۲/۴ درصد)، بالا (۵۶/۶ درصد) و کم (۴۳/۵ درصد) بود و زمانی که خانواده آنها درآمد پایین داشتند نسبت به زنان با خانواده متوسط قصد داشتند تعداد فرزندان بیشتری داشته باشند. این نتیجه با مطالعه معینی و همکاران (۲۰۱۴) که احتمال فرزندآوری بیشتر در میان خانوارهای کم درآمد و پر درآمد بیشتر از خانوارها با سطح درآمد متوسط بود، هم راستا است (۳۲).

بر اساس نتایج مطالعه حاضر قصد باروری زنان برای ۲ - فرزندی و بیشتر در میان زوجینی که هیچ‌یک از آنها از ازدواج اول خود فرزندی ندارند (۵۱/۴ درصد) بیشترین مقدار و زمانی که هر دوی آنها از ازدواج اول خود فرزند دارند، کمترین مقدار (۲۲/۸ درصد) است. این نتیجه همسو با یافته‌های مطالعه مورینکو و اسزالما^۳ (۲۰۱۵) می‌باشد که نشان دادند اگر هر دو زوج از ازدواج قبلی دارای فرزند باشند، احتمال فرزندآوری در ازدواج دوم کمترین و اگر هیچ‌یک از آنها والد نباشند، این احتمال بیشترین مقدار را دارد. با این حال اگر تنها یکی از زوجین از ازدواج قبلی دارای فرزند باشد نتایج متفاوت خواهد بود

¹ Jeon

² Du & Dong

³ Murinkó & Szalma

⁴ Catch-up

سیاستگذاران در حوزه جمعیت نادیده گرفته شده؛ بدین منظور باید با رفع موانع فرهنگی، اجتماعی و قانونی بستر مناسب برای ازدواج مجدد زنان مطلقه که در سنین باروری قرار دارند، فراهم گردد. از جمله موانع قانونی برای ازدواج مجدد زنان می‌توان به از دست دادن حضانت فرزندان از مادران دارای فرزندان، پس از ازدواج مجدد اشاره نمود. همچنین از آنجا که ایران، پتانسیل‌های قومیتی، فرهنگی و مذهبی متنوعی دارد، همانگونه که نتایج این مطالعه نیز نشان داد، این تفاوت‌ها باید در برنامه‌ریزی‌ها در این زمینه مد نظر قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح "مطالعه عوامل مؤثر بر نیت فرزندآوری زوجین در آستانه ازدواج دوم: تحلیل ثانویه پیمایش ازدواج و طلاق" به شماره ۲۱/۱۸۷۰۷۶، مورخ ۱۴۰۴/۳/۱۵ می‌باشد که با حمایت مؤسسه تحقیقات جمعیت کشور در سال ۱۴۰۴ انجام گرفته است.

References

1. The Statistical Centre of Iran. Descending slope of the total fertility rate of Iran 2017 to 2019, The Statistical Centre of Iran 2019; access in 13/2/2022 at: <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/khabar%20barvari.pdf>
2. Kim T. The impact of working hours on pregnancy intention in childbearing-age women in Korea, the country with the world's lowest fertility rate. *PLoS one*. 2023;18(7):e0288697 .
3. Fathi E. The phenomenon of population aging in Iran. *Iranian Journal of Official Statistics Studies (IJOSS)*. 2020; 30(2):387-413 .
4. Nakhaee N, Amiri F, Samari M, Sharifi H, Iranpour A. Fertility intention and its sociodemographic correlations among female marriage volunteers: A province-wide cross-sectional survey in Iran. *J Res Dev Nurs Midw* 2024; 21 (4) :14-18
5. Hashemzadeh M, Shariati M, Mohammad Nazari A, Keramat A. Childbearing intention and its associated factors: A systematic review. *Nurs Open*. 2021;8(5):2354-68.
6. Bagi M. Childlessness and one-child intentions among recently married couples in Iran. *Payesh* 2022; 21(1):69-79.

از محدودیت‌های موجود در این پیمایش عدم وجود پرسش‌های مربوط به نگرش به فرزندآوری، ویژگی‌های شخصیتی و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود که می‌توانند در قصد فرزندآوری زنان نقش داشته باشند. عدم اجرای طولی این پیمایش که می‌توانست امکان سنجش میزان باروری محقق شده زنان مطالعه را میسر نماید، از دیگر محدودیت‌های مطالعه حاضر می‌باشد.

نتیجه‌گیری

از آنجا که طی دو دهه اخیر در کشور شاهد کاهش نرخ باروری و افزایش طلاق بوده‌ایم، توجه به قصد فرزندآوری در ازدواج دوم اهمیت می‌یابد؛ زیرا از یک سو، طلاق در کاهش باروری نقش دارد و از سوی دیگر اگر ازدواج مجدد در مدت زمان مناسبی پس از طلاق اتفاق بیفتد، می‌توان شاهد باروری در ازدواج جدید بود. بر اساس نتایج این مطالعه، بیش از ۹۰ درصد زنان قصد داشتند تا در ازدواج دوم خود حداقل یک فرزند به دنیا بیاورند. در نتیجه به نظر می‌رسد در صورت فراهم شدن شرایط مورد نظر آنها، قصد آنها به واقعیت تبدیل گردد. با این حال، به نظر می‌رسد که ظرفیت بالقوه این زنان برای باروری توسط

7. Arab S, Ebrahimzadeh Pezeshki R, Morovati Sharifabadi A. Designing a Meta-Synthesis Model of Factors Affecting Divorce by Systematic Review of Previous Studies. *irje* 2015; 10 (4) :10-22
URL: <http://irje.tums.ac.ir/article-1-5286-fa.html>
8. Bolhari J, Ramezanzadeh F, Abedinia N, Naghizadeh M, Pahlavani H, Saberi S. To Explore Identifying the Influencing Factors of Divorce in Tehran. *irje* 2012; 8 (1):83-93
URL: <http://irje.tums.ac.ir/article-1-23-fa.html>
9. Murinkó L, Szalma I. Men's Fertility in Second Unions in Three European Countries: The Effect of Parenthood Status. *Finnish Yearb Popul Res [Internet]*. 2016 Mar.14 [cited 2025Aug.2]; 50:53-70 .
10. Fostik A, Fernández Soto, M, Ruiz-Vallejo F. et al. Union Instability and Fertility: An International Perspective. *Eur J Population* 2023;(39): 25:1-47.
11. Leridon H. A new estimate of permanent sterility by age: sterility defined as the inability to conceive. *Population Studies* 2008; 62(1):15-24.
12. Winkler-Dworak M, Beaujouan É, DiGiulio P, Spielauer M. Union instability and fertility: A microsimulation model for Italy and Great Britain. *Vienna Institute of Demography Working Papers* 2017; No. 08/2017. <https://doi.org/10.1553/0x003ccffe>

13. Kreyenfeld M, &Heintz-Martin V. Fertility after separation: Second births in higher order unions in Germany. Families and Societies. Working paper series 2015; 28, Work Package 2, Stockholm University.
14. Thomson E, Winkler-Dworak M, Spielauer M, Prskawetz A. Union instability as an engine of fertility? A microsimulation model for France. Demography 2012; 49(1), 175–195.
15. Van Bavel J, Jansen M, Wijckmans B. Has divorce become a pro-natal force in Europe at the turn of the 21st century? Population Research and Policy Review 2012; 31(5), 751–775.
16. <https://amar.sabteahval.ir/#/contentView/nHead>
17. Saadati M, Bagheri A. Analyzing Divorced Women's Remarriage Time Applying Log-Logistic Shared-Frailty Model. J Health Syst Res 2025; 21 (2):241-248.
18. Abbasi M.B, Omidvar Shalmani S, Safakish M. Population year book 2022. National Organization for Civil Registration, Tehran, Iran.
19. Asadollahi Z, Jafari P, Rezaeian M. Application of the Ordinal Logistic Regression Models in Quality of life Studies. irje 2014; 10 (1) :15-24.URL: <http://irje.tums.ac.ir/article-1-5203-fa.html>
20. Agresti A. Analysis of ordinal categorical data. John Wiley & Sons; third edition 2010. DOI:10.1002/9780470594001
21. Razeghi Nasrabad, H.B, Abbasi-Shavazi, M.J. Ideal Fertility in Iran: A Systematic Review and Meta-analysis. International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences 2020; 8(1): 10–18.
22. Ghorbani Z, Aghasi M. Factors Affecting the Ideals of Childbearing among Young People within Iranian Ethnic Groups. Journal of Applied Sociology 2025;36(2):133-148.
23. Sadeghi R, Esmaeili N. Multilevel Analysis of Individual and Provincial-level Correlates of Fertility in Iran. Women's Strategic Studies 2021; 23(90): 37-65.
24. Sadeghi R, Abedini Z, Malmir M, Ebrahimi M. Ethnic Differences in Childbearing Ideals and Behaviors in Iran. Journal of Population Association of Iran 2025; 19(38): 57-95.
25. Sadeghi R, Farash N. Ethnic differences value and sex preference of children in the city of Maku. Nursing and Midwifery Journal 2019; 17 (2) :131-140.
26. Yang X Y, Liang S, Lu Y. Ethnic context and fertility differential in post-Soviet Kazakhstan. Population, Space and Place 2023; 29(7), e2677.
27. Jin Y, Hu W, Wang D. Fertility transition of Han and ethnic minorities in China: A tale of convergence and variation. Chinese Journal of Sociology 2023; 9(4): 522-552.
28. Zang E, Sariego C, Krishnan A. The interplay of race/ethnicity and education in fertility patterns. Population Studies 2022; 76(3), 365-385.
29. Akonor NO, Biney AA. Ethnicity and fertility desires in Ghana. Journal of Population Research 2021 Sep;38(3):283-306.
30. Jeon S, Lee, M, Kim S. Factors influencing fertility intentions of newlyweds in South Korea: Focus on demographics, socioeconomics, housing situation, residential satisfaction, and housing expectation. Sustainability 2021; 13(3): 1534 . <https://doi.org/10.3390/su13031534>
31. Yongxiao Du & Hao Dong 2023. "Homeownership pathways and fertility in urban China," Journal of Population Research, Springer, vol. 40(3), pages 1-15, September. DOI: 10.1007/s12546-023-09308-9
32. Moeini M., Pourreza A, Torabi F. Demand for the second child among Iranian families: The role of economic determinants and intra-household bargaining power. Journal of Population Association of Iran 2012; 7(14): 113-136.
33. Beaujouan E, Berghammer C. The gap between lifetime fertility intentions and completed fertility in Europe and the United States: A cohort approach. Popul Res Policy Rev 2019; 38:507-35.
34. Beaujouan E, Solaz A. Childbearing after Separation: Do Second Unions Make up for Earlier Missing Births? Evidence from France, Paris, INED, Document de travail 2008: 155, 34 p.
35. Beaujouan É. Second-union fertility in France: partners' age and other factors. Population-E 2011; 66(2): 239–74.
36. Abbasi-Shavazi M. J, Razeghi-Nasrabad H. B, Hosseini-Chavoshi M. Socio- economic security and fertility intention in tehran city. Journal of Population Association of Iran 2020; 15(29): 211-238.
37. Niazi M, Torenjipoor F, Norozi M, Asgari Ka. Meta-Analysis of Social Factors Affecting Fertility in Iran. Social Development and Welfare Planning 2017, 8 (29), 69-118.

Tehran University of
Medical Sciences

Original Article

Fertility Intention after Divorce: A Study of Iranian Pre Second Union Women

Mahsa Saadati¹, Arezoo Bagheri²

- 1- Associate Professor of Biostatistics, Statistical Methods and Demographic Modeling Department, National Institute for Population Research, Tehran, Iran
- 2- Associate Professor of Applied Statistics, Statistical Methods and Demographic Modeling Department, National Institute for Population Research, Tehran, Iran

DOI: [10.18502/ijre.v21i4.21230](https://doi.org/10.18502/ijre.v21i4.21230)**Article Information****Received**

20 August 2025

Accepted

08 February 2026

Corresponding author

Arezoo Bagheri

Corresponding author E-mailarezoo.bagheri@nipr.ac.ir**Keywords:**Fertility intentions, Divorced,
Second union, Women**Abstract**

Background and Objectives: In societies where first marriage and childbearing are delayed, divorce can lead to a decrease in the number of children. Considering the declining fertility rate and increasing divorce in recent years in Iran, it is important to study the intention to have children of divorced women in their second marriages, considering the role of them in fertility. The aim of the present study is to investigate the factors affecting the fertility intention of these women.

Methods: In this study, 410 divorced women under 40 years' old who are in pre-second union were considered. Data were collected through a structured questionnaire from the marriage and divorce survey conducted by the National Civil Registration Organization in 2017-2018. A Cumulative-Logit model was used to examine the effect of selected covariates on women's fertility intentions, and the data were analyzed using SPSS.26.

Results: Based on the results, 7.7%, 49.9%, and 42.4% of women intend to be childless, have one child, and have two or more children in their second marriage, respectively. Province of residence, ethnicity, family income level, housing ownership, couple's childbearing status in the first marriage, number of children from the first marriage, and age have significant relationships with women's fertility intentions.

Conclusion: Given the potential capacity of divorced women of fertility age who remarry, planners and policymakers in society can create the possibility of remarriage for these women by establishing cultural, social, and legal frameworks.

Copyright © 2026 The Authors. Published by Tehran University of Medical Sciences.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.